

Šiame numeryje:

Būkime riboti.
Miestas su praeitim ir su nauju polėkiu:
Baltimorė atšventė 250 metų sukaktį.
Pirmoji moteris — Prancūzų akademijos narė.
Monet pavasaris Paryžiuje.
Kely į tėviškę nakčia: iš Richardo Dehmelio poezijos.
Gina Čapkauskienė ir Jonas Vaznelis Floridoje.
Ar įkainojamas Domšaitis?
Dariaus Lapinsko „Tolminkiemio kantata“.
D.L.K. Vytauto žmonos.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Būkime riboti

Televizijos laikmetyje kiekvienas mirksnis yra brangus. Todėl, brangieji, noriu išskirti ribotumo principo svarbą.

Koks paradoksas: reikia ginti žmogaus ribotumą tuo metu, kai visi visur skatina žmogaus aktyvumą plėtojimą.

Paaikškinsiu, žinoma, šiek tiek pamoralizuodamas, arba, kauniečiai sakant, reikalą pamulin-damas. Būtent: būk tuo, kuo esi. Pažink savo ribotumą. Neįsivaizduok, kad esi dirbtinis dvasios milžinas. Žmogui, perkopusiam gyvenimo kauburi, genijaus vaidmuo netinka. Šaukštai po pietų. Kailiniai vasarą. Sidabro medalis, kai rungtynėse dalyvavo tik trys.

Taigi, tiesiog juokinga, jei kas iš mūsų, atsitiktinai perskaitęs labai išmintingą knygą, staiga pasijunta esąs genijus, pradeda byloti svetimo autoriaus milžiniškomis mintimis, rašo straipsnį su didele pretenzija: plaka savo tautiečių ribotumą: mat, kokie jūs smulkūs bėdžiai, o aš koks dvasios turėjus...

Samprotauti yra lengviau, negu mąstyti. Puikiai žinome, kad šmaikščių žodžių samprotavimų turime labai daug, o gabių mąstytojų — vieną, antrą. Tai viskas.

Samprotavimą galima palyginti su žolės laistymu. O mąstymą — su ypatingos žolės sodinimu. Reikia įdėti tam tikrą suma-naus darbo kiekį, kad žolė tinkamai suželtų. Tuo tarpu laistyti ją galima be didelių pastangų.

Štai, matau kaimyną belais-tantį veją. Laimingas ir meške-riotojas. Taip jam lengva. Stovi, laiko žarną. Vanduo tryška — ir viskas. Panašiai ir samprotaujan-tis sebras: sėdi prie butelio, ir iš burnos liejasi nesiliaujanti žo-džių srovė. Arba rašėjas sėdi prie mašinos, ir iš pirštų nesu-laukiamai tarša postringavimai, su visokiais minčių piūkiais.

Sykį vaikių metu užklausu vienos inteligentiškos lietuvės, berods dėsantčios fiziką amerikiečių mokykloje: „Ar skaitote lie-tuvių spaudą?“ Moteris nedvejo-dama atsakė: „Pavartau, peržiū-riu, bet skaitau tik kronikos pus-lapį“. „O kaip su kultūriniais straipsniais?“ „Va, šitų visiškai neskaityti: dažniausiai yra per il-gi ir labai iškalbūs“.

Suprantama, lietuvių spaudos reikšmė glūdi ne vien informaci-joje. Laikraštis, ypač kultūrinis, jo puslapis, auklėja, apšviečia skaitytoją. O kai kada, pagal ro-mantišką tradiciją, laikraštis skatina skaitytoją vykdyti neįma-nomus dalykus. Tam tikslui skiriami vedamieji arba ilgesni pa-kilūs rašiniai.

Gerą vedamąjį parašyti nėra lengva. Mintys turi būti skvar-bios kaip viny ir skaidrios kaip švarus stiklas. Taip pat ir gaivios. Bet kas gali mūsų miglotame, painiame amžiuje galvoti su skai-drių gaivumu? Labai retas.

Taip ir bandomė protarpiais vienas kitą įtikinėti miglotais ir padėvėtais sakiniiais, reikia nereik-čia rodydami savo išminties rau-menis.

Kai kada išgirstu priekaištą mūsų eilinei spaudai — per daug joje sukaupta akademinės rim-ties. Girdi, užuot spausdinę trum-pą aktualią medžiagą, redakto-riai užgrūda puslapius nuobon-čiais traktatais, arba kruopš-čiais memuarais. Gal vienam ki-tam specialistui tokio pobūdžio išsamūs raštai yra naudingi, bet daugumai skaitytojų — tai tik kitam kartui atidėtinai penas.

Studijos kaupiasi laikraščiuose. Skaitytojai vis atideda į šalį neįveiktus numerius. Susikrauna gelstančios stirtos. Po kurio laiko jos metamos lauk, nes ir vėl dygsta naujos serijos: įžvalgi metafizika, tolimų erdvių atskleidimai, politiniai samprotavimai, reikšmingų žmonių prisiminimai (o žymių žmonių mūsųo-

MIESTAS SU PRAEITIM IR SU NAUJU POLĖKIU

CEZARIS SURDOKAS

Paradais, koncertais, festiva-liais, banketais ir kitokiom iš-kilmėm Baltimorė atšventė savo 250 metų sukaktį. Baltimorė tai vienas iš seniausių Amerikos mies-tų. Sukakties minėjimai daugiausia vyko atnaujintoje uosto da-lyje, kuri dabar vadinama Inner Harbor. Šioje pakrantėje prieš ke-lėtą metų dunksojo apgriuvę san-dėliai, krantinė buvo dumblina ir pilna šiukšlių. Visa tai per paskutinį dešimtmetį buvo pa-keista į pasigėrėtiną kultūros, prekybos ir turizmo centrą. Pir-miausia, pačiam šiauriniam kran-te, išaugo 28 aukštų pasaulinis prekybos centras. Šalia jo visam laikui čia inkarą įleido seniausia Amerikos karo laivyno fregata „Constellation“. Už poros blokų nuo čia praėjusį rudenį atidary-tas didžiulis konvencijų centras. O pora blokų į pietus jau tur-būt pora metų su pasisekimu veikia naujas mokslo centras ir pla-netariumas. Statybos darbai dar tebevyksta rytinėje dalyje, kur tik-masi įrengti didžiausią šiame krašte akvariumą. Jo statybai kiek anksčiau buvo gauta fede-ralinės paramos ir dėl to jis va-dinsis tautiniu akvariumu. Turis-tų patogumui šia vasarą numa-tyta atidaryti pora restoranų ir užkandinių. Krantinė jau yra ta-pusi mėgiama vieta pasivaikščio-ti, ruošti miesto ir tautybų festi-valius, sutikti Naujuosius me-nus.

Šis miesto atsinaujinimo pla-nas vyksta ne vien dėl vietos tin-kamumo, bet ir dėl idėjos sujung-ti miestą su uostu. Juk tik uosto dėka Baltimorė išaugo. Uostas ir dabar jo gyvybės didžioji arteri-ja. Baltimorė turi apščiui pirmė-nybių prieš kitus Atlanto pa-trančių uostus, ypač laivininkys-tėje su pietiniais kraštais. Nuo čia yra arčiau ir patogiau prista-tyti prekes į kitus Amerikos vid-rius miestus ir centrus.

Kai kurie Baltimorės miesto kampai visai primena Europos istorinių miestų įprastus vaizdus. Čia matyti Mt. Vernon aikštė su Amerikos pirmuoju Washingtono paminklu; kairėje — turtinga „Walters Art Gallery“, dešinėje — Peabody Muzikos konservatorija ir kiti istoriniai pastatai.

se yra begalės).

Paskambinu į namus. Klausiu: „Koks paštas?“ „Nieko nėra, tik laikraščiai ir knyga“. „Kokia knyga?“ „Kaip visuomet — įpa-kuota“. „Atpakuok, pasižiūrėk, man įdomu“. „To ir beturko. Knygų ir taip per daug. Kur jas dėti?“

Nežinau, kur aš jas dėti. Tai tiesa — knygu yra per daug, ir žurnalų, ir laikraščių, ir kito-kių leidinių. Atlūsta iš visur.

Baltimorė atšventė savo 250 metų sukaktį

Bendras atsinaujinimo Baltimorės vaizdas — čia ryškiausiai matyti miesto dalis, vadinama „Inner Harbor“.

Baltimorės uosto krantinė yra apie 45 mylių ilgumo ir turi apie 270 prieplaukų. Laivų statybos ir taisymo dirbtuvės yra tarp pa-čių geriausių pasaulyje. Uostą aptarnauja apie 90 laivų linijų, kurios reguliariai plaukia į apie 250 užsienio uostų. 1979 metais per Baltimorės uostą praėjo apie 39 milijonai tonų krūvio, sudar-iančio per 15 proc. daugiau ne-gu 1978 metais. Šis krūvis yra antrasis savo dydžiu Baltimorės istorijoje. Daugiausia krūvio per Baltimorės uostą praėjo 1974-ais metais — 41-nas milijonas tonų. Šie skaičiai rodo tik užsie-nio prekybą, todėl čia dar reikia paminėti, kad uoste pakrauta ar iškrauta apie 20 milijonų tonų vidaus prekybos krūvio.

Prieš 250 metų, kada Balti-morė kolonialinės legislūros nu-tarimu buvo įsteigta, aplink miestą gyveno kolonistai, užsiėmė ta-bako auginimu. Tada iš čia bu-vo eksportuojamas vien tik ta-bakas. Po 20 metų buvo pradė-

ta eksportuoti kviečiai ir miltai. O po revoliucijos prieš britus miestas pradėjo smarkiai augti, prekyba plėstis. Dabar čia dau-giausia pakraunama anglų, per-nai 9 milijonai tonų, javų 6 mi-lijonai, įvairių pramonės produk-tų apie 5 milijonai ir įpakuo-tų gaminių 4.4 milijonai.

Miesto renesansas

Tačiau Baltimorės renesansas, kaip vietinė spauda dabartinį at-sinaujinimą vadina, prasidėjo ne su uosto rajono apstatymu, o su paties miesto centro atnau-jinimu. Baltimorė, kaip ir kiti pa-našūs miestai, pergyveno ir tebe-pergyvena šių laikų rasines konvulsijas, nusikaltimų augi-mą, gyventojų kilnojimąsi, nar-kotikų kultą, autoriteto neger-bimą ir panašiai. Mieste pasida-rė nesaugi žmogui ir prekybai. Iš miesto centro prekybininkai kėlėsi į priemiesčių prekybos centrus, kurie steigėsi visose mie-s-to pusėse. Miestas nyko.

Suplanuota atsinaujinti. Bu-vo gauta federalinė parama, įju-giant Baltimore ir „Model Cities“ programą. Renesansas tad prasi-dėjo nuo paties miesto centro, vadinamo „Charles Center“. Miesto, didžiųjų korporacijų, fi-nansinių institucijų ir federali-nės valdžios pastangomis čia iš-dygo modernišku, daugiaaukš-čių pastatų virtinė, kuri visiš-kai pakeitė ne tik miesto išvaiz-dą, bet keičia ir jo charakterį. Šalia prekybos ir pramonės išky-la administracija ir finansai. Ki-tos miesto dalys su miesto para-ma taip pat vykdo atsinaujinimo projektus.

Kultūrinis gvingumas

Kultūrinė srity Baltimorė taip pat rodo naujo gvingumo. Daugiau pabrėžiami švietimo, muzikos, meno, literatūros ir mokslinės pažangos laimėjimai. Baltimorėje veikia 22 aukštojo mokslo institucijos, kurių tarpe yra garsusis Johns Hopkins uni-versitetas, Morgan State univer-sitetas, Marylando universiteto dalis, Baltimorės universitetas, Loyolos kolegija, Notre Dame kolegija ir kitos. Johns Hopkins ir Marylando universitetai mie-s-te turi ir savo ligonines, kuriose

dažnai sėkmingai pritaikomi mokslinių atradimų ir tyrimų rezultatai. Pavyzdžiui, praėjusį rudenį Johns Hopkins ligoninėje buvo padaryta pirmoji pasauije nugarkaulio operacija, įtai-sant dalį plastikinio nugarkaulio. Operacija pavyko, ir pacientė Kalėdas vėžimėlyje galėjo pra-leisti namuose. John Hopkins tu-ri didžiules pritaikomosios fizi-kos laboratorijas, kuriose atlieka-mi tyrimai pagal gynybos depar-tamento užsakymus per paskuti-niuosius 15 metų kainavo 1.3 bi-lionus dolerių. Johns Hopkins yra didžiausias šios rūšies gyny-bos kontraktorius.

Gyventojų meniniam skoniui kelti mieste yra apščiui muziejų

Vieno iš didžiausių Amerikos literatūros vardu — poeto ir rašytojo Edgar Allan Poe (1809-1849) antkapis kone pačiame Baltimorės centre, senos bažnyčios šventoriuje.

(Nukelta į 2 psl.)

Baltimorės miesto centro detalė: viena iš naujai suprojektuotų alkščių su mo-dernos architektūros teatro rūmais ir fontanu.

Miestas su praeitim ir su nauju polėkiu

(Atkelta iš 1 psl.).

mano, kad Epstein gali tapti šio šimtmečio geriausiu poetu. Dabar John Hopkins universiteto kviečiamas sutiko ten vesti literatūros seminarą. Yra ir daugiau jau garsių poetų, gyvenančių Baltimorėje. O istorijoje minimi tokie žinomi poetai kaip Francis Scott Key, Amerikos himno autorius, Edgar Allan Poe, Lizette Woodworth Reese, o taip pat publicistas — rašytojas H. L. Mencken. Namas, kuriame gyveno poetas Edgar Allan Poe, yra paverstas jo muziejumi, o poeto kapas yra ne per toliausiai nuo Lietuvių namų esančios senos bažnytelės šventoriuje.

Amerikos katalikybės lopšys

Baltimorė užima ypatingą vietą ir Amerikos katalikų istorijoje. Praėjusiam dešimtmetyje Katalikų Bažnyčia paskelbė 2 Amerikos šventuosius. Pirmoji buvo Amerikoje gimusi moterų vienuolyno ir Amerikos katalikų mokyklų steigėja Motina Elzbeta Seton. Antrasis buvo Bohemijoje gimęs imigrantas vienuolis redemptoristas, Philadelphiaus vyskupas Jonas Neumann. Abu jie savo didiesiems gyvenimo darbams pasirodė ir juos pradėjo Baltimorėje. Namelis, kuriame Motina Seton gyveno, yra 600 N. Paca St. Jis dabar yra lankomas maldininkų bei turistų ir apsaugomas kaip istorinė vieta. Už kelių blokų į rytus yra ir šandieninė lietuvių Šv. Alfonso bažnyčia, kurios klebonu yra buvęs Jonas Neumann. Šioje lietuvių bažnyčioje Neumann buvo konsekruotas vyskupu, kas yra pavaldzuota vitraže altoriaus kairėje pusėje.

Katalikų Bažnyčios organizavimas Amerikoje taip pat prasidėjo Baltimorėje, 1789 m. čia buvo išvestas pirmasis Amerikos vyskupas Jonas Carroll. Čia buvo pastatyta pirmoji katedra. Ilgą laiką Baltimorė buvo laikoma Amerikos katalikų centru, ir čia gimė Amerikos religinės laisvės principas. Prie žymių Bažnyčios vyrų priskirtinas ir kardinolas Gibbons.

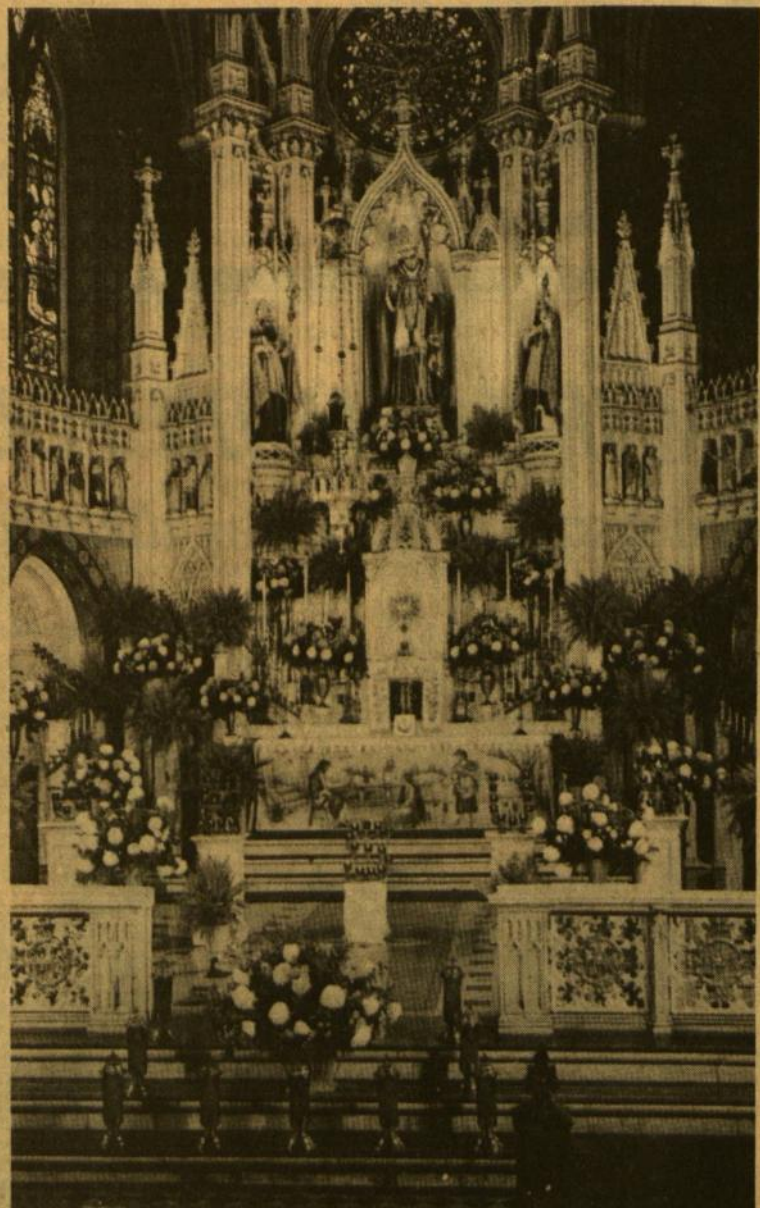
Sportas Baltimorėje

Baltimorės sporto gyvenimą dominuoja Orioles ir Colts. Orioles praėjusiais metais vėl laimėjo savo lygos pirmenybes, bet pasaulinio čempionato serijas pralaimėjo prieš Pittsburghą. Nežiūrint to, miestai jiems surengė tokį pagerbimo parodą, kokias paprastai ruošiamas tik laimėtojų komandoms. Colts yra futbolo komanda, kuri praėjusiais metais pergyveno vadovybės krizę. Praeityje Colts priklausė prie pačių geriausių klubų.

Ne kartą komanda yra laimėjusi čempionatą. Jos žydėjimo laikai paprastai jungiami su Jono Jonaičio (Unitas) vardu. Jonaitis ir dabar Baltimorėje yra labai populiarus. Jo paveikslas yra tarp garsiausių Baltimorės asmenybių turistams įrengtame pasaulinės prekybos centro 27 aukšte. Tarp Baltimorės sporto įžymių yra ir garsusis beisbolininkas Babe Ruth. Jis beisbolą pradėjo žaisti Orioles komandoje, kuri tada priklausė tarptautinei lygai. Ruth pagarsėjo New York'e.

"Geriausias miestas"

Baltimorė šiuo metu turi apie 829.000 gyventojų, o metropolis su 5 apskritymis (counties) apie 2,3 milijonų. Baltimorė įsteigė Calvertų šeimą, kuri nariai buvo Baltimorės lordai. Įsteigimo nutarimas buvo padarytas kolonialinės legislacijos 1729 m. rugpjūčio 8 d. 250 metų sukakties minėjimas irgi prasidėjo 1979 rugpjūčio 8 d. Ir šis jubiliejinis iškilmų įvadas truko 4 dienas ir keturis savaitgalius... Baltimorė būdavo vadinama

Baltimorės lietuvių Šv. Alfonso parapijos bažnyčia pačiame miesto centre. Bažnyčia yra puošniausio gotikinio stiliaus. Čia matomas jos didysis altorius. Bažnyčia anksčiau priklausė vokiečių parapijai. Bet jai sunykus, bažnyčia buvo atiduota lietuviams. Bažnyčią statant, prie jos meniškos architektūros savo pinigine parama prisidėjo Bavarijos karaliai.

paminklų miestu (Monumental City), žaviu miestu (Charm City), o dabar miestas didžiulioji, kad yra geriausias (Baltimore is Best). Tokiam pasididžiavimui yra ir pagrindo, nes kiti panašūs seni miestai pergyveno krizę po krizės, o Baltimorė, nors ir nustojo per 100.000 gyventojų, pasitraukusių į užmiestį, ne tik išsilaiko be krizių, bet dargi sugebėjo praversti miesto atsitatymo planus. Didžiausias nuopelnas čia priklauso Merui Schaeffer'ui, sugebėjusiam savo politinį užnugarį sudaryti iš tautinių mažumų. Tačiau dėl ateities šiek tiek baiminamasi, nes judosios rasės žmonių miesto valdžios tarpe esą per mažai. O juk jie sudaro miesto daugumą. Jie nori daugiau balso miesto valdžioje ir daugiau tarnybų savo žmonėms.

"Baltimore Sun" (1980. 4. 9) lyg ir susumuodamas paskutiniuosius metais miesto pasiekimus laimėjimus ir pasiekimą "klasę" pabrėžia, kad tai nėra nei prabangaus gyvenimo apraiška, nei garsenybių lankymosi vieta. Baltimorė tapo madinga kaip tik dėl tokių savybių, kurios anksčiau buvo laikomos provinciališkom. Baltimorė tai festivalių miestas su stipria etnine identifikacija, su didesniu dėmesiu bendruomeniniam (neighborhood) miesto gyvenimui, su kylančiu miesto jau-

kumu, su savo krepšais ir pan. Kad Baltimorė yra pasiekusi "klasę", tai tik dėl to, kad jos kokybė išaugo iš vietinių papročių.

100 metų Baltimorės lietuviams

Baltimorės renesanso programa atsilies ir Baltimorės lietuviams. Buvo gauta paramos Lietuvių namų atnaujinimui. Naujai įrengtas Gintaro kambarys tapo jaunimo mėgiamu diskų šokių sale, kurioje kas savaitę groja vis nauji jaunimo orkestrai ir gausiai renkasi jaunimas. Miestas

Baltimorės Lietuvių salės fasado detalė su įrašu ir Vyčiu. Marguerite Yourcenar

Baltimorės lietuvių visuomeninės ir kultūrinės veiklos centras — Lietuvių salė. Namuose yra pulkios didesniems renginiams patalpos (salė su scena), biblioteka, muziejus, baras ir kt.

Pirmoji moteris - Prancūzų akademijos narė

Prancūzų Akademija (Académie Française) yra seniausia ir reikšmingiausia Prancūzų akademija, įsteigta 1635 m. karaliaus įsakymu. Ją sudaro 40 "nemirtingųjų" narių, gaunančių pastovią algą. Įrinkimas Akademijos nariu laikomas aukščiausiu pagyrimu. Jos nariai yra žymiausi savo meto rašytojai ir filosofai, bet kartais priimami ir kitų sričių didžiai nusipelnę vyrai, pvz. Maršalai Foch ir Pétain. Iki šiol Akademijos nariais galėjo būti tik vyrai.

Bet štai šiemet toji "vyriškoji" tvirtovė krito. Pirmą kartą moteris sėdės Akademijos nemirtingųjų tarpe. Tai Marguerite Yourcenar, gimusi 1903 m. Jai ta vieta teko, neseniai mirus Akademijos nariui Roger Caillois. Marguerite yra gimusi Belgijoje. Jos tėvas prancūzas, o tikroji pavardė Crayencour. Iš profesijos rašytoja, apkeliaujusi daugybę kraštų: Belgiją, Angliją, Italiją, Šveicariją; pagaliau pastoviai apsigyveno Jungt. Amerikos Valstybėse. Garsi pasidarė gana vėlai. 1929 m. paskelbė pirmąją savo knygą "Alexis ou la traite d'un vain combat". Sekė kitas, daug pasisekimo sulaukęs veikalas "Mémoires d'Hadrien", išleistas 1951 m. Dabar rašo trilogiją apie Romos imperijos žlugimą; jau išėjo pirmosios dvi knygos: "Souvenirs Pieux" ir "Archives du Nord".

Patekti Margaritai į "nemirtingųjų" Akademiją nebuvo taip lengva. Akademijos nariai vyrai gana smarkiai gynė savo pozicijas, bet nugalėjo šiais laikais vis labiau pasireiškiantį "feminizmą". Iš 37 balsų, Marguerite gavo 20, nors ji pati savo kandidatūros nestatė. Jos kandidatūrą išklė trys "muškietininkai", akademikai: Jean d'Ormesson, Maurice Rheims, ir Jean-Jacques Gauthier, žymiausi Paryžiaus intelektualinių salonų "liūtai". Pati rašytoja kukliai pareiškė, kad, įrinkta Akademijos nariu, neatsisakydanti tos garbės.

Tradicijos saugotojai, kai tik sužinojo, kad Marguerite Yourcenar siūloma į Akademijos narius, išvytė smarkią kontrofenzyvą, argumentuodami istorija, ne visada išlaikydami džentelmeniškumą. Visų smarkiausias opozicionierius Jean Dutour kėlė abejonių dėl kandidatės literatūrinę kvalifikaciją. Esą "Yourcenar per daug yra skaičiui, kad galėtų ką gero parašyti". Jean d'Ormesson panaudojo visas priemones opozicionieriams nuginkluoti. Jis jiems sakė: "Jei nenorite turėti moters savo tarpe, tai iš-

Marguerite Yourcenar

rinkite Yourcenar, nes anksčiau ar vėliau vis tiek įsileisite moterį į savo tarpą. Yourcenar bent tuo bus jums naudinga, kad nedalyvaus posėdžiuose: ji gyvena Amerikoje. Be to ji yra "vyriška" moteris".

Kova Akademijos viduje tuojuo rado atgarsio Prancūzijos dienraščiuose ir savaitraščiuose, buvo kalbama apie "skandalą", kiti džiaugėsi, kad pagaliau grįstas "senas laužas", užsisklendęs savo neperžengiamame tabu. Bet tiek pati Yourcenar, tiek jos draugai jau buvo laimėję kovą iš anksto. "Moteriškoji kriausė" buvo tiek nunokusi, kad turėjo nukristi po "Quai Conti" (Akademijos būstinė) kupulą.

Vienintelė kliūtis galėjo būti ta, kad Marguerite Yourcenar iki šiol buvo ten beveik nežinoma. Paryžius domisi tik tuo, kas vyksta Paryžiuje, o Yourcenar niekad nebuvo paryžietė. Dargi net nežinojo, kad ji prancūzė, manoma, kad ji yra belgė; iš tikrųjų jos motina buvo belgė, tačiau ji pagal tėvą save laikė prancūze. Gavusi Amerikos pilietybę, nepasirūpino, kad jos dokumentuose būtų įrašyta jos ir prancūziškoji pilietybė. Visa tai atrodė bus nenugalima kliūtis patekti į Akademijos narius. Bet nėra taisyklių be išimčių: teisingumo ministras Alain Peyrefitte išpajinojo ir šią kliūtį. Mass media kelių mėnesių laikotarpyje padarė rašytoją garsią ir Prancūzijoje, ypač dėl daug pasisekimo turėjusios filmos "Le coup de grace", sukurtos iš Marguerite romano. Tos propagandos vainikas buvo televizijos net penkių valandų pasikalbėjimas su rašytoja vieno literatūros kritiko, kuris specialiai nuvyko į Ameriką apklausinėti rašytoją.

Įrengė sodelį netoli Lietuvių namų ir pavadino jį "Little Lithuania Park". Taigi ir lietuviai jaučia tą miesto atsinaujinimo dvasią. Šia proga norėtusi pažymėti, kad Baltimorės lietuviams būtų laikas pradėti planuoti 100 metų Baltimorės lietuvių veiklos sukakties minėjimą, nes kaip "Lietuviai Amerikoje" yra parašyta "1885 metuose Baltimorės lietuviai jau įstengė uždėti draugystę Šv. Jono". Ten pat irgi nurodyta, kad "pirmutiniai lietuviai atsidangino iš New Yorko metuose 1881". Tie pirmieji lietuviai yra buvę kriauciai Vincas Jakubauskas ir Vincas Bielys. Bet iš tiesų jie irgi nebuvo patys pirmieji, nes, kai jie čia atvyko, Šv. Stanislovo lenkų parapijos klebonu buvo lietuvis — žemaitis kun. Petras Končius. Jis čia atskėlė iš Shamokin, Pa., kur buvo bendros lietuvių — lenkų parapijos klebonu. Iš ten jis turėjo keltis, nes lenkai išdaužė jam langus už lietuviškų pamokslų sakymą. Tarp kitko kun. Končius buvo baigęs 2 fakultetus: teologijos Romoje su daktaro laipsniu ir teisių Paryžiaus Sorbonoje. Klebonavo jis čia nuo 1875 iki 1886.

Pažymėtina, kad kun. Končius, nors mokslo išėjo Europoje, kunigū įšventintas buvo Amerikoje Milwaukee vyskupijoje 1871 m. Manoma, kad jis buvo pirmasis lietuvis Amerikoje, gavęs čia kunigo šventimus. Keletą metų jis teikė Baltimorės lietuviams dvasinius patarnavimus. Bet lietuviai norėjo turėti savo parapiją, ir todėl minėta Šv. Jono draugystė 1887 m. išgavo iš kardinolo leidimą parapiją steigti. Taigi sukaktys jau ne už kalnų, o dokumentuotai istorijai parašyti ir jos išleidimui lėšų surinkti reikės laiko. Be to dar turime keletą veteranų veikėjų, kurių atsiminimai būtų vertinga medžiaga Baltimorės lietuvių istorijai. Ju tarpe yra Vincas Laukaitis, 80 metų, prel. Liudvikas Mendelis, 82 m., Nadas Rastenis, 89 m. Taigi jau laikas sukurti ir būtų idealu, jei parapija, Lietuvių namai, Lietuviškųjų organizacijų taryba ir Liet. Bendruomenės apylinkė, o gal ir kitos organizacijos šioje srityje veiktų iš vieno, tuo sudarydamos galimybės Baltimorės lietuvių sukakties paminėti ir šios lietuvių kolonijos istorijai parašyti ir išleisti.

Yourcenar (Crayencour) yra kilusi iš Flandrijos aristokratų šeimos. Daug važinėjusi po pasaulį, po paskutinio karo apsisėdusi mažoje "Mont Desert" saloje, visai arti nuo Amerikos Atlanto pakraščio. Gyvena viloje "Petite Blaisance" su drauge Grace Fricke. Jos raštai, rašyti prancūzų kalba, išversti draugės Grace į anglų kalbą, padarė Marguerite garsią ir žinomą gal daugiau Amerikoje, negu Prancūzijoje.

Prancūzijoje literatūros pasaulyje Yourcenar pagarsėjo savo knyga "Mémoires d'Hadrien", kuri, kritikų nuomone, "yra tobulas sujungimas istorijos ir asmeniškos patirties", tai "švelnus žaidimas tarp atminties ir užsimiršimo. Ilgos išvykos į praeitį, rūpestingai atkurta toji praeitis, sujungta su fantastiniu įsivaizdavimu, sudaro kaip tik stipriausius Marguerite Yourcenar veikalų stulpus". Tai matyti tiek romanuose, tiek atkuriant savo šeimos istoriją (trilogijoje: "Souvenirs Pieux", "Archives du Nord" ir dar neišspausdintame "Quoi l'Eternité"). Literatūrinė Yourcenar veikla labai plati; ji yra parašiusi

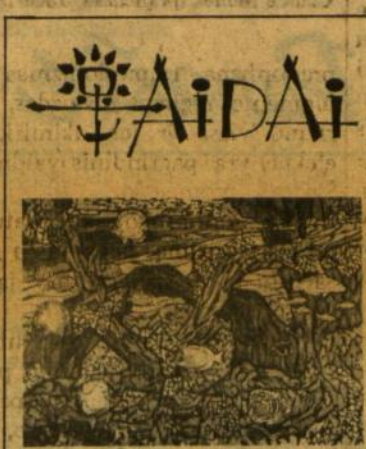
si daug straipsnių, poezijos (Fenx), išvertusi anglosakų poetų ir rašytojų (kaip Henry James ir kitų) į prancūzų kalbą, o taip pat yra vertusi ir senovės graikų lyriką.

Savo pašaukimu ir gyvenimo būdu Marguerite Yourcenar yra kosmopolitė. Ji sakosi netikinti "į vieną išskirtinę tėvynę". Tačiau dėl to neatsiribojo nuo šio pasaulio. Aktyviai dalyvauja Amerikos politiniame gyvenime. Dažnai vadinama "sufraziste", nes kovoja už moterų teisių sulavinimą. Kovojo ir kovoja už nusiginklavimą, už vargstančiųjų bendruomenių gyvenimo pagerinimą, už gamtos saugojimą. Protestavo prieš Vietnamo karą, yra šalininkė moterų emancipacijos, drįsta amerikiečių papročius, laiškas bombarduoti "savo" senatorių. Priklauso daugiausia kaip keturioms dešimtims politinių ir humanistinių organizacijų už vandenyno.

Yourcenar išrinkimą Akademijos nare ji sužinojo tik po kelių laiko, nes yra išvykusi į kažkurį Meksikos užkampį ten įieškoti žuvusios praeities. O tuo tarpu Paryžiuje feministės triumfoja: Yourcenar sugriovė paskutinę prancūziško maskulinizmo tvirtovę.

J. V.

Nauji leidiniai

kius bus tikras skanumynas.

Labai įvairi ir aktuali apžvalginė žurnalo dalis. Štai jos temos: Katalikiškoji Lenkija ir žmogaus teisės (T. Karaliūnas); Žvilgsnis į Amerikos psichologiją 1960-1980 (kun. Kest. Trimakas). Vliko seimas Baltimorėje (P. Algis Raulinaitis); Aktorius Juozas Palubinskas atsiminimuose (Antanas Gustaitis); Lietuvių dailės instituto paroda (Saulė Jautokaitė); PEN klubo suvažiavimas Londone (A.L.).

● AIDAI, 1980 m. kovo — balandžio mėn., Nr. 2. Kultūros žurnalas. Vyr. redaktorius dr. Juozas Girnius, 27 Juliette St., Boston, MA 02122. Redaktoriai: dr. Leonardas Andriekus, O.F.M., kun. dr. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volertas. Pagalba daili — dail. Viktoras Vizgirda. Leidžia lietuviai pranciškoniai. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, M.F.M., 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11217. Metinė prenumerata — 15 dol.

Naujas žurnalo numeris pradedamas Kęstučio Skrupskelio straipsniu "Lietuviai filosofai ir utopinės svajonės". Poezijai atstovauja du autoriai: Tomas Venclova ir "australietė" Lidija Šimkutė. Tomo Venclovos duodamas tik vienas, bet struktūrinė prasme labai tiksliai suręstas eilėraščių, kupinas klasikinės frazės tyrumo, tačiau ir svaiginančių podirvio gelmių. Pluoštas Lidijos Šimkutės eilėraščių taipgi patraukia poeziją mėgstančių dėmesį. Šimkutė jau yra suradusi savitą vietą kažkur tarp japoniškų haiku ir mūsiškės Danguolės Sadūnaitės. Kai kurios miniatiūros yra žodžių taupumo ir žodžių prasmio balanso pūkūs pavyzdžiai.

Ir intelektualiniam braižui įieškantys dabarties auktaumų žiniks skaityti Augustino Rubiko straipsni. "Šventasis Raštas ir e-voliucija", o taipgi Antano Paškaus čia tęsinis jau užbaigiamas tema "Amerika dievų rinkoje". Labai spalvingas yra Vinco Maciūno raštas "Jakštas bara Vaižgantą". Biografinius ir portretinius brūkšnius mėgstantiems Maciūno žvilgsnis į šiuos dviejus mūsų kultūros didžiųjų santy-

● Maria Gould, LOST WINTER. Nedidelės apimties romanas, 72 psl., išleistas Vantage Press, Inc., 516 W. 34 st., New York, N.Y. 10001. Gražus aplankas yra pieštas dail. A. Tamošaitienės. Romano autorė yra lietuvių kilmės, gimusi 1939 Lietuvoje Daukšų šeimoje. 1948 m. su tėvais atvyko į Montrealį, ten ji pradėjo būti stenografe, vėliau ištekėjo ir dabar domisi išraiškos žokiu, fotografija ir kt. Jos tėvas Daukša yra baigęs Sorbonoje universitetą ir verčiasi Montrealyje advokatura, Romano turinys yra nesudėtingas: mergaitė draugauja su vyru, kuris pasirodo jau yra vedęs. Iš to kyla gyvenimai, noras surasti pakaitalą, įvairūs nesusipratimai, net iki bandymo nusizudyti. Vėliau romano veikėja atgauna pasausvyrą, padeda kitiems, ir knyga baigiasi su optimistiniu pažadu.

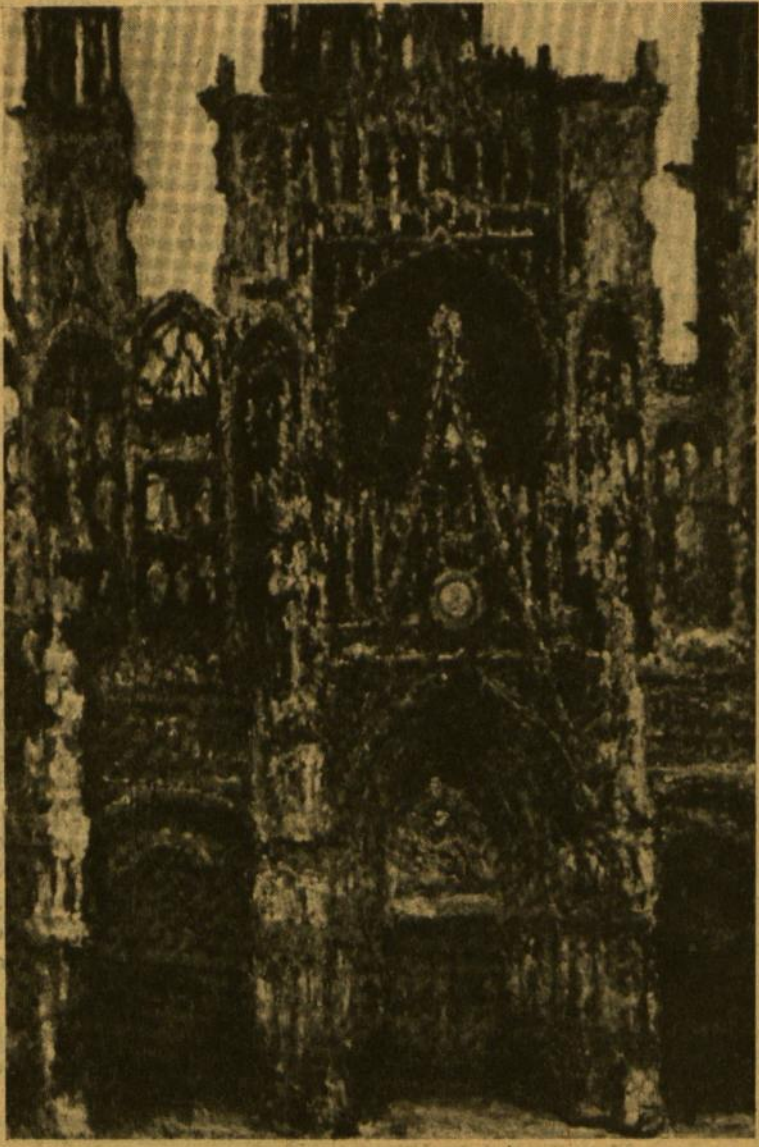
Monet pavasaris Paryžiuje

PRANAS GAILIUS

„Monet yra tik akis, bet kokio akis!“ Tai yra Cezanne'o pasakymas apie savo kolegą Monet. Trumpas, bet visiškai Monet apibūdinantis pasakymas. Akis ir mokėjimas žiūrėti sudaro moderniojo meno pagrindinę tiesą. Šiuo laiku Paryžiuje, Grand Palais muziejuje, iš viso pasaulio surinktų 130 Monet paveikslų parodoje galima sugriebti šio dailininko akies inspiraciją nuo jo pradžių iki galo. Besilankantiems Paryžiuje, reikia žinoti, kad čia yra dar du maži, bet labai įdomūs muziejai: Orangerie ir Musée Marmottan, kuriuose nuolat išstatyti dailininko darbai. Orangerie galima matyti Monet didžiausio formato „Nymphes“ vandens lelių tapybas, kurios puikiai glaudžiasi prie išlenktų sienų. Galbūt jaučiausia aplinka Monet darbams yra mažajame, Napoleono laikų stiliaus Musée Marmottan, kuriam 1971 m. Michel Monet, dailininko sūnus, padovanojo 65 tėvo paliktus darbus. Marmottan'e yra ir Monet ankstyvesnių darbų, bet dauguma vėlesni: serijos vandens lelių, vistarijų, žydinčių daržų vaizdai, sukurti Monet paskutiniuose gyvenimo metuose.

Claude Monet gimė Paryžiuje 1840 m. Augdamas Le Havre mieste, susipažino su dailininku Eugène Boudin'u, kurio darbai jo stipriai nepaveikė. Bet Boudin raginimu Monet pradėjo gilintis į peizažų tapybą, ir 1859 m. grįžo Paryžiu, tęsti meno studijų. Čia gyvendamas, susitiko su to laikų modernistais: Sisley, Renoir'u, Cézanne'u ir Manet. Romanizmas ir porevoliucinė socialinė aplinka buvo pilna naujų įveskų, tarp kurių kilo ir impresionizmas. Vienu laikotarpiu, galima sakyti, viskas, kas buvo nauja, neįprasta ar asmeniškai, buvo impresionistiška. Ir aišku, nepriimtina oficialių kritikų. Impresionistai dailininkai, nusivylę jų darbų atmetimu, rengiant Paryžiaus „salons“ parodą, 1867 metais išstatė savo darbus atskiroj „Salon des Refusés“ parodoj. Nors mums dabar impresionizmas yra labai artimas ir jaukus, reikia turėti omenyje, kad 19-tojo šimtmečio gale jis buvo laikomas beždžionišku dalyku. Yra net įdomu, kaip žodis „impresionizmas“ — viso periodo pavadinimas atsirado: 1874 metais Monet parodoj iškėlė paveikslą, pavadintą „Impresija, kylanti saulė“. Kritikas Leroy, norėdamas neįprastą tapybos stilių pažuoti, per dantį traukdamas, pavadino tos parodos darbus impresionistiškais.

Monet, būdamas Londone, susipažino su anglų tapyba, su Turner ir Constable darbais. Reikia pasakyti, kad anglai turėjo savotišką tipografinę peizažo tradiciją. Kaip žinoma, ir Turner pradėjo toje tradicijoje dirbti, tik žymiai vėliau jo nepaprastas, naujumo kupinas talentas originaliai išsivystė. Jeigu paskutiniai Turner darbai taipgi impresionistiški, jis vis dėlto nėra užgriebęs impresionizmo esmės, kadangi net Turner'io paskutiniai darbai yra jo šio pobūdžio tik pirmieji. Ir šitai matant, galima sakyti, kad impresionizmas yra grynai prancūziškas, išsivystęs prancūzų dailininkų akių ir sensualizmo palaimingose simbiozėje. Aišku, pirmoj vietoj čia yra Monet, kuris, kaip sakytą, turėjo tik akį, bet kokią akį! Anglai dirbo studijose, naudodami modelius, atmintį ir piešinius, o impresionistai dirbo lauke, grynam ore, tapydami ne idealius peizažus, bet pačią gamtą, taip kaip ji akiai tuo momentu atrodo. Ir ta gamtos meilė, noras dirbti lauke ir pagimdė im-

Claude Monet (prancūzas, 1840-1926) Roueno katedra (Louvre, Paryžius)

presionizną. Impresionizmas yra momento reginasis vaizdas, kuriame šviesa ir jos akimirsnio efektas yra pagrindinis vaidmuo. Šviesos momentinis drebinimas nuvalė dailininko akį, praturtinęs jo jautrumą, nepaprastu sensaciniu būdu išlaisvinino jį iš visų literatūriškų prievartų. Kada Pissarro bandė formuluoti spalvos ir šviesos tapybinius principus ir siūlė rinkti tik spektro spalvas, atsisakant maišymo, Sisley ir Monet atrado momentinį šviesos pasikeitimą. Sekdami saulės slinkį jie stebėjo subtilius šviesos perėjimus, besireiškiančius atspindžiais, kurių gamtiškumas atrodė akiai tartum teatras.

Monet buvo visiškai girtas šviesa! Jis atrado saulės esmę, jamatė net pilniausiai apsiniaukusiame danguje. Tik jis pačiuo subtiliausiu šviesos žaidimu ir pamatė, kad saulė ryte maudė pasaulį kitom spalvom negu vakare. Jis stebėjo jos efektą besikeičiančiose dienose ir metų laikuose. Iš to stebėjimo gimė šimtas to paties vandens ir to paties medžio vaizdų — kuriuose vir-

pa ir juokas, ir skausmas, ir bijojimas, ir pasitikejimas toje pačioje drobėje. Stipriausioj dienos šviesoje ar tamsiausiams debesims gulant, Monet darbuose formos vis tiek pasiliko, bet jų aiškios ribos, prisigėrė šviesos, pradėjo slysti į drebinimą. Statant klausimą „kokia Monet mene yra teorinė dalis?“, galima atsakyti, kad jos tokios ir nėra — jina visiškai, minutė po minutės, susilieja su šviesos emocija. Tai vanduo ir

Gina Čapkauskienė ir Jonas Vaznelis Floridoje

Veikli St. Peterburgo lietuvių kolonija ir maloni Floridos saulutė atviliojo mums 1980 m. balandžio 9 d., Draugo romano premijos įteikimo iškilmes su dviejų vokalinių meno pažiūrų koncertine programa.

Gina Čapkauskienė, lietuviškos koloratūrinio sopranų kralienė, St. Peterburgo lietuviškajai publikai jau gerai pažįstama. Ją jau ne kartą girdėjome

dangus plačiausiai besikeičiančioj šviesoje, kurioj atspėjame rūmus, tiltus bei medžius, drebančius jūroje ir upėse; šokančius reljefus, užbrauktus atspindžiais ir peršvietimais. Monet mene teorinės dalies nėra — jis buvo vandens ir oro dailininkas, oro drebinimo ant vandens ir vandens ant oro. Net ir tada kai Monet paveikslai yra labai dirbtiniai, tas drebinimas palieka jo darbus labai improvizacinius. Ypač stipriai tą galima jausti Marmottan muziejuje esančiuose darbuose. Žiūrint į juos iš arti, matomi tik dažų tirštai, sulipę brūkšniai. Bet pasitraukiant atgal, žingsnis po žingsnio, akis paskęsta nuostabiai aiškėjančioj šviesos vaizdinėj simfonijoje.

Savo paskutiniame periode, Monet, kaip ir visi didelio jautrumo ir meilės pilni dailininkai, pasiekė savo tapyboj tiesiog dvasinių aukštybių. Katedrų periodas (apie 30 darbų) liudija tą jo polėkį. Šiuose paveiksluose žiūrovas tiesiog jaučia begalinę šviesos pilnatvę. Ir tos spalvose miegančios katedros atsiranda vėliau nenufarų serijose, kuriose tas pats dvasinis tyrumas skamba kaip gregoriškos giesmės.

Kiekvienas meno periodas turi savo pradžią praeityje. Bet kaip tikros pradžios negalima pirštu parodyti, taip ir pabaigos nėra — impresionizmas išsiliojo į visą modernią tapybą su nepaprasta dinamika. Ir čia trumpai prisiminsim mums žinomiasias kryptis:

Monet → Kačinskis → abstrakcija,
Cezanne → Picasso → kubizmas,

Van Gogh → Matisse → fauvizmas.

Retai kuris dailės periodas sukūrė tiek šedevrų kaip impresionizmas. Be to, jis yra pagimdęs daug kitų srovių, kurios irgi paliko gilius pėdsakus. Impresionizmas su visais kūrybingais tešiniais yra retas įvykis dailės istorijoje. O norintiems išbrauti į šio laikotarpio paslapčių aruodą Monet yra vienas pagrindinių raktų.

Pranas Domšaitis (1890-1965).

"Eau visada pakelius" (aliejus)

Kely į tėviškę nakčia Iš Richardo Dehmelio poezijos

NAKTI

Vis Tu, vis tas tamsusis Tu,
ir tas nakties duslus užimas,
tas telegrafo vielų dūžgimas,
kai vienas tėviškėn einu.

Kas žingsnis tas tamsusis Tu,
lyg dūžgiantis nuo poliaus ligi poliaus
man žodžių tūkstančiais, kai aš namolei
be žodžio vienišas einu.

TĖVIŠKĖJ

Ir net senojoje gimtinėj
dar neramu ir vakare?
Su ilgesiu aš vis klausausi,
Ką ošia topoliai ore.

Girdžiu, kaip durys atsидaro,
jeina motina su žibintu.
O, motin, su tais ilgesiais visais
aš tavo ton švieson skęstu.

PAGARBINIMAS

(Katedros statyba)

Žingsnis dar, ir su manim
boksas kils švieson;
nuo kopimo į tavę
dreba veidas man.

Stai čionai, kur nēr žmonių,
vienas aš klaupiu.
Pro karnizą užia vėjās
ir pajust galiu,

kaip ant akmenų pastolių
deda jis rankas
ir juos purto ir bučiuoja,
pinas man plaukuos.

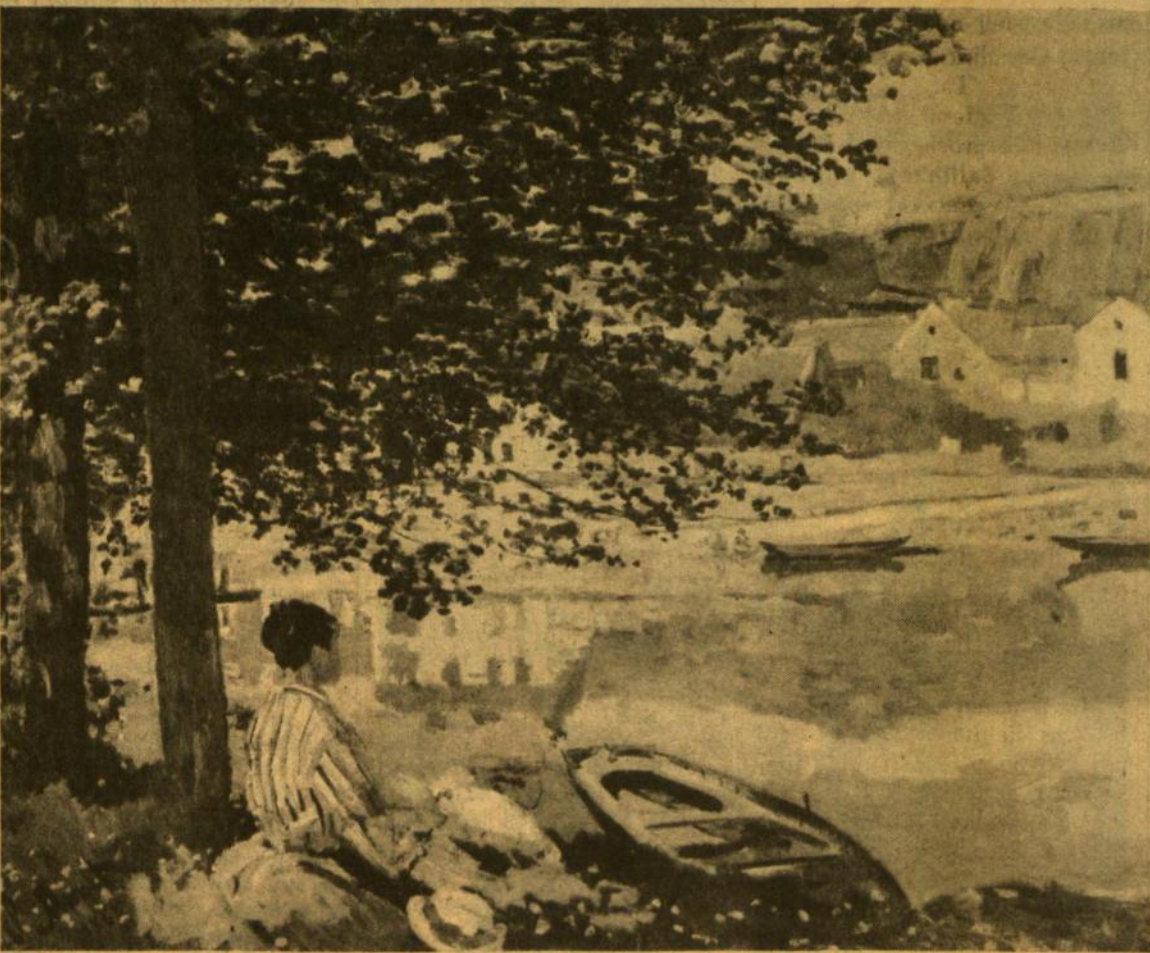
Jo alsavimą žemai
Varpuos nugirdau.
Saulė, saulė, o kūrėja,
dreba katedra tau,

ta, kurią dažai žydrai,
kurią statė ir baugus
ir jausmų per pilnas buvo,
kaip ir aš žmogus.

Vertė A. TYRUOLIS

Richard Dehmelis (1863—1920) buvo kilęs iš Brandenburgo provincijos, Vokietijoje. Studijavo gamtos mokslus, buvo paveiktas ir natūralizmo, bet jo lyrika artimesnė ekspresionizmui. Pirmojo pasaulinio karo metu kurį laiką gyveno Kaune kaip spaudos cenzorius, bet nebuvo priešingas lietuvių nepriklausomybės idėjai. Domėjosi lietuvių liaudies dainomis, jų vertimus skelbė spaudoj.

A. T.

Claude Monet (prancūzas, 1840-1926).

Senos upė prie Argenteuili (Chicagos Meno institutas)

lietuviams ir didele patirtimi bei jautriu muzikalumu stipriai prisidėjo prie koncertų aukšto lygio. Kai solistams, atvykusiems iš kitų kolonijų, tenka paskubomis programą surepetuoti, tokia akompaniatorė yra tikras išganymas.

Programą abu solistai pradėjo dviem lietuvių kompozitorių duetais: J. Naujalia — Meilė tėvynei nemari ir St. Šimkaus — Plaukia sau laivelis. Abu duetai yra parašyti lygiems balsams, tad juos dainuojant kloratūrai ir bosui, dėl per didelio balsų svorio skirtumo nukentėjo balansas. Tai ypač jautėsi pirmajame duete. Plaukia sau laivelis praskambėjo daugiau įtikinamai. Netenka dėl to kaltinti menininkų, nes norint ką nors lietuviško padainuoti, pasirinkimo tokiu deriniu kaip ir nėra.

Toliau J. Vaznelis padainavo St. Šimkaus — Dar nepakatinau, to paties kompozitoriaus — O kas? ir J. Gruodžio — Visur tylu. Pirmąjį išėjimą solistas vainikavo viena iš gražiausių J. Gruodžio dainų — Visur tylu, atskleidamas joje visą savo balso šilumą bei jėgą.

Gina Čapkauskienė šį kartą prisistatė su malonia naujiena.

Pirmame išėjime padainavo jauną kanadiečio kompozitoriaus Joną Govėdą keturių dainų ciklą: „Nebaigta daina“, „Laimės rytas“, „Liepsnelė“ ir „Serenada“. Dainos nuotaikingos ir įdomios savo naujoviškumu. Nemanau, kad solistė būtų tikėjusi, jas padainuodama susilaukti triukšmingų ovacijų, bet pagirtina už stengimąsi repertuarą praturtinti naujomis kompozicijomis, neįdinėjant vien įprastiniais patikimais arkliai. J. Govėdas, kiek teko nugirsti, tą keturių dainų ciklą parašė specialiai Ginai, kuri, meistriskai jas interpretuodama, tinkamai pristatė mums jauną kompozitorių.

J. Vaznelis padainavo G. Verdio — Fiesco ariją iš op. „Simone Boccanegra“ ir V. Klovos — Udrio dainą iš op. „Pilenai“. Graži kantilena ir kūrinių gilus išgyvenimas iššaukė gausius klausytojų aplovismentus.

Ir štai scenon įplasnėjo linkmas, lengvutis drugelis su J. Strauss'o Pavasario balsais. Solistė žaidė, skraidė po gėlėtas pievas, trilendama įmantriais kloratūriniais pasažais, rungtyniaudama savo lengva fletine technika su fortepijonu. Nuskambėjus paskutiniams valso garsams, pasipylė

triukšmingi šauksmai — bis. Pabaigai abu solistai pavaidino ir padainavo iš W. A. Mozart'o op. „Don Goivani“ duetą — Duok ranką man brangioji. Ir vėl gausūs aplovismentai ir reikalavimai biso. Šį kartą solistai apsilenkė su įprastine rutina — bisų nebuvo. Tačiau, nors ir be bisų, koncertą reikia pripažinti buvus aukšto meninio lygio, suteikiant atsilankiusiems valandą dvasinės atvangos.

Petras Armonas

ATSIŪSTA PAMINĖTI

● MOTERIS, 1980 m. sausio — vasario mėn. Nr. 1. Lietuvių moterų dvimėnesinis žurnalas. Leidžia Kanados Lietuvių katalikų moterų draugija. Redaguoja Nora Kulpavičienė. Administruoja Bronė Pabedinskienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8, Canada. Metinė prenumerata — 8 dol.

Rašoma apie Nobelio premijos laureatę Motiną Teresę iš Kalkutos, apie pasaulio moterų kovą už teises ir kt. Gražus Kotrynos Grigaitytės naujų eilėraščių puslapis. Daug įdomios, apžvalginės medžiagos įvairiuose skyriuose.

Ar įkainojamas Domšaitis?

Pastaruoju metu mūsų visuomenėje jaučiamas gyvas susidomėjimas dailininko Prano Domšaitis (1880 — 1965) kūryba. Manymu, jog tai lėmė jo darbų pasirodymas Lietuvos dailės instituto šiuo metų parodoje Chicagoje, pulkios jo monografijos išleidimas Pietų Afrikos valdžios lešomis, jo apžvalginės parodos surengimas Honolulu universitete ir pan. Žinoma, sunku atsikratyti ir gaudio: kodėl mes taip vėl atkreipiame dėmesį į šį lietuvių vardo neatsisakiusį, didelį dailininką? Tačiau geriau vėliau, negu niekad. Todėl sveikintinas pavienių kolekcionierių ir kultūrai užsilaikavusių institucijų (kaip Lietuvos fondas) dėmesys Domšaitis palikimui.

Visai suprantama, jog besidomintys kelia ir klausimai: kiek kainuoja Prano Domšaitis darbai? Kitas gal net kreipsis į šios rūšies biznio pasaulį, vartys biznierių pagamintus kainų katalogus, įsiekdamas atsaką. Čia reikėtų tik žinoti, kad biznio rinkoje gausiai perkamieji (su jiemis primestomis kainomis) nebūtinai turi būti ir grynai meno prasme patys vertingiausi. Jie gali būti šiandien tik bizniui parankiausi.

Pagaliau kultūrinės vertybės gali turėti ir visai specialią savo vertę tam tikrame kontekste. Sakysim, Mažvydo katekizmo originalas ir kokia nors renesanso laikų itališka knyga su ypač puošniu odiniu įrišimu. Tarptautinėje rinkoje itališkosios kaina gali būti net kur kas didesnė už Mažvydą. Tačiau jeigu būtų pasirinkimas už tą pačią kainą, ar net už ne tą pačią kainą, lietuvis ar lietuviškoji institucija tikriausiai rinktųsi Mažvydo katekizmą. Čiurlionio paveikslų kainos irgi neraišiai tarptautiniuo-

se pardavimo kataloguose. Ar tai reiškia, kad jis katalogams permenkas. Ne. Tai reiškia tik, kad jo apamai nesimaišoma po perku — parduodu pasauli. Jis neparduodamas, jis didelis ir be rinkos.

Ar tik ne analogiška situacija šiandien yra ir su Domšaitis? Na bet koks nors praktiškas realistas vis tiek prisipyręs gali klausyti Domšaitis vertės ir jo tapybų kainos. Ir ką atsakyti? Štai vartome kai kurias dokumentines kopijas laišku ir kitokių tekstų, kur ir tas konkretumas gana akivaizdus. Tik vienas pavyzdėlis iš daugelio: 1978 m. rugsėjo 20 d. Cape Town miesto (Pietų Afrikoje) galerijos Die Kunsamer savininkas laiške A. Domšaitienei rašo: "As far as the Triptych is concerned my price locally is R. 10 000. I would accept 10 000 dollars net, but no less. I still believe that it is one of the finest and most important works of art ever produced in South Africa".

Kitoje vietoje galerijos savininkas vėl informuoja p. A. Domšaitienę:

1. The Pretoria Art Museum bought "Flight from Lithuania" (in dark greens), and "Lithuania Village" (in blues and purples);

2. Mr. and Mrs. Andre Pretorius bought "Village with White Sky";

3. Mr. and Mrs. W. Back bought "Maria".

Džiugu, kad lietuvis dailininkas šitaip yra vertinamas ir perkamas. Bet kartu ir liūdna, kad parduotieji paveikslai vargu ar kada nors atsirastų lietuvių rankose, net ir tie, kurie jau ir savo pavadinime akcentuoja lietuviškąją temą.

Kazys Bradūnas

Pranas Domšaitis (1880 — 1965)

Trys figūros (aliejus)

Lietuvių dainos amerikiečių koncerte

Californijos universiteto (UCLA) merginų choras savo iškiliame koncerte Schoenberg auditorijoje atliko ir lietuvių liaudies dainų pyne "Medley of Lithuanian Folk Melodies", kurią sudarė kompozitorė Giedrė Gudauskienė. Pateiktai skambėjo linksma, liūdna, linksma... penkios dainos: Aukštaitių sutartinė; Pasvarscyk, antela; Pempel, pempel; Kas bus močiute, kas bus ir smagus Malūnelis. Dainos surištos gan skoninga fortepijono palyda.

16-kos balsų chorui vadovavo Robert L. Tusler. Akompanavo Blaise Bryski. Lietuvišką tekstą mergaitės dainavo stebėtinai aiškiai ir, reikia pasakyti, su chorui derama išraiška, ne visiškai neišvalgę ir gaidas (tuo tarpu dainuojant ankstyvesnes amerikiečių moterų kompozicijas bendravimas su gaidomis buvo pernelyg pasklidęs, labiau tinkąs repeticijai, o ne koncertui).

Chore dainuoja ir dvi lietuviškaitės: sopranas Vita Polikaitė ir altas Daina Gudauskaitė. Pastaroji klausytojams trumpai abi-

būdino atliekamų lietuvių liaudies dainų kilmę bei turinį.

Pynė buvo sudainuota pačioje pabaigoje ir paliko bene patį stipriausią vakaro įspūdį. Tai galima buvo spėti iš entuziastingo plojimo.

Jau kelintą kartą Giedrė Gudauskienė pavyksta lietuvišką repertuarą įvesti į amerikiečių muzikinį forumą. Būdamas Amerikos kompozitorių draugijos nare, ji išnaudoja kiekvieną galimybę. Dabartinė "Lietuvių liaudies melodijų pyne", kad ir sudėta iš mums gerai žinomų dainų, universiteto koncertinėje aplinkoje ištryško kaip gaisras šaltinis. Kompoziciniu atžvilgiu šiam župiniui, be abejo, trūko tiek įdomesnių melodijų suliejimo, tiek visos dainos apibendrinančio finalo. Bet vis dėlto ir su šitokiu paprastu formatu (tenkinant chorvedžio pareigavimus) buvo pasiektas tikslas — maloniai pradžiuoti kitataučiai klausytojai, o lietuviams nusteibinti savo liaudies melodijų paveiklumu. Pr. V.

Tai romanas, laimėjęs 29-tąjį "Draugo" romanų konkursą. Knygos aplanko tekstas šitaip informuoja knygos skaitytoją:

"Rašytojas Juozas Kralikauskas su šiuo "Po ultimatumo" romanu ateina vėl su nauju žodžiu, kaip ir ankstyvesniuose premijuotuose ar nepremijuotuose kūriniuose. Sodriu stiliumi čia jis piešia tragišką tautos likimą paskirų žmonių ir šeimų gyvenimuose. Vaizdai iškyla kaip mirazai, primena išgyventus įvykius, sugrioviusius daugelio gyvenimus. Ta tautos tragedija pragiedrėja, kai po didžiųjų tirionų mirties prasideda susižinojimas laiškais, patiriamas apie suardytas šeimas, mirusius ar žuvusius artimuosius, išardytas tėviškes. Daugelio artimųjų, kurių ilgės degino širdis, jau amžinai nebėra — vieni žuvę Sibire, kiti miškuose, tretieji kalėjimuose ar ligų prispausti".

● PASAULIO LIETUVIS, 1980 m., Nr. 1. Leidinys Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba. Redaguoja Romas Kasparas, Linas Rimkus, Emilija Sakadolskienė ir Romas Sakadolskis (vyr. red.). Administruoja Daina Kojelytė. Redakcijos ir administracijos adresas: "Pasaulio Lietuvis", 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Spaudžia "Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 6 dol.

Kai kurios šio numerio temos: Ar galima kultūros kūryba išvijoje (Tomas Venclova); Birbynės, naginės ir kultūra (Balio Pakšto atsiminimai apie Joną Švedą ir kt.); Lietuviški motyvai Londone (Algirdas Landsbergis), Trys ketvirčiai amžiaus (spaudos draudimas ir knygnešiai (Romas Kasparas), Šešėliai Vlike (Juozas Gaila) ir kt.

● LAISKAI LIETUVIAMS, 1980 m. kovo mėn., Nr. 3. Lietuvių jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Redaguoja Juozas Vaišnys, S. J. Administruoja A. Li-

Dariaus Lapinsko „Tolminkiemio kantata“

Jau 31 metai, kai pasitraukė iš laisvės ir pertekliaus krašta, gyvename, dirbame, kuriame, o taip pat vienokiu ar kitokiu būdu veikame, tarpusavyje pasibardami, arba taikiai pasidalindami savo mintimis ir idėjomis, kad ir grumtels nuklotu taku stumiamė visą tą sudėtingą savo egzistenciją pirmyn, stengdamiesi kaip galima ilgiau išlaikyti savo tautinę tapatybę.

Laikas nuo laiko kūrybiniam lauke sutvyksi žviesesnės akimirkos arba atoslūgiai, kurie banguodami palieka gilesnius ar mažiau reikšmingus pėdsakus. Gyvybiškai veikiančioji išvijos dalis, nors ir ne visai subdrinta veikla, padeda besivystančiai kultūrai riedėti kuklios pažangos keliu.

Naujoji išvija jau išaugino nemažą skaičių dainininkų, instrumentalistų, jau turime keletą jaunų kompozitorių, chorvedžių ir kitokių muzikų, kurie pasiekė gana solidžias menines aukštumas.

Tarpe bendrai minimų turimų galvoje mums žinomą komp. Dariaus Lapinską. Tai kontroversinė asmenybė, išsiskianti ir kontroversinių nuomonių. Vieniems — tai neabejotinas talentas. Kitiems — pasimetęs meno galimybių la-

birintuose muzikas. Tačiau, peržvelgus D. Lapinsko kūrybinio išsivystymo kreivę, tenka stoti pirmųjų pusėje, neišvengiamai pripažįstant jo išradingumą talentą. Nors jau ne kartą teko įsitikinti D. Lapinsko muzikos originalumo savybėmis, jo "Tolminkiemio kantata", atlikta š.m. balandžio 13 d. Bostone "Laisvės varpo" koncerte, patvirtino tą nuomonę. Kantata parašyta balsui, fortepijonui ir smuikui, kurio uždavinys buvo ne tiek išskirti savarankišką smuiko partijos rolę, kiek sudaryti senobinę kaimo atmosferą, vengiant įmantraus smuiko garsų grojimo; taip bent autorius aiškino savo sūnaus įterpimą į kantatos visumą. Kantatos tekstas, visas paimtas iš Donelaičio "Metu", iliustruotas fragmentine muzikos tekstūra, vykusiai pastiprinant žodžio ir sakinio mintį. Čia girdime melodijas, smulkius motyvus, muzikines figūras, lūžtančius akordus įvairiose skalės pozicijose su laiku nuo laiko įterptomis liaudies dainomis. Visa tai sudaro stilingą veikalo mozaiką su gabiais atskleista nuotaikų kaita. D. Lapinskas pastebimai linkęs į teatrinę muzikinę ir dramatinę višumos apipavidalinimą. Tolminkiemio muzika puikiai tikėtų at-

tinkamo veikalo muzikiniam fonui.

Laima Rastenytė - Lapinskienė su įsijautimu atliko dainininkės ir kalbėtojos rolę. Tolminkiemyje kaip tik tiko tas iš "sprechstime" išsivystęs dainavimo stilius, vengiantis tradiciniai sudėstytos tonų skalės. Tolminkiemio muzikos intervalai, dažnai lyg apvilkti balso perėjimais, kuriais kompozitorius norėjo ryškiau pabrėžti jausminius niuansus. Čia reikia ne tik balso, bet ir artistiško priėjimo, ką L. Lapinskienė pilnai sugebėjo parodyti.

Pats kompozitorius įspūdingai atliko fortepijono partiją, puikiai išskeldamas iliustratyvinį muzikos pobūdį.

Reikia įvertinti "Laisvės varpo" vedėją Petrą Viščinį už pasiryžimą ir drąsą surengti tokį koncertą, nes tai nebuvo tik intyminis ar populiarius renginys. D. Lapinsko nusteibinamą bostoniškę publiką jo "Tolminkiemio kantata" entuziastiškai priėmė, karštai plodama Dariaus, Laimai ir Arui Lapinskams. Vis daugiau pradeda įsitikinti bostoniškės publikos, lankančios kultūrinis parengimus, sveika nuojauta, atskiriant kūrybinį meną nuo nevykusio jo pakaitalo.

Jeromimas Kačinskis

Nauji leidiniai

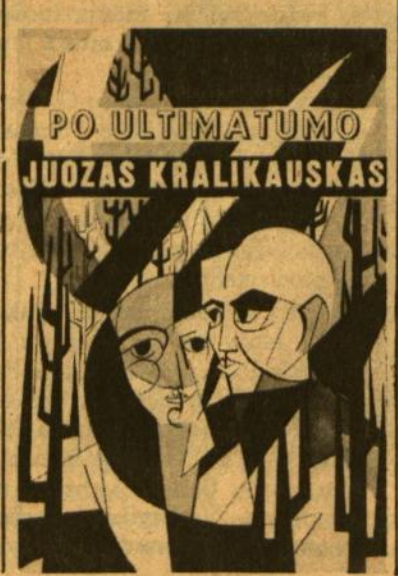
● Juozas Prunskis, BĖGOME NUO TERORO. Iš tėvynės išbėgusių atsiminimai. Redaguoja Juozas Prunskis. Išleido Vytauto Didžiojo šaulių rinktinė Chicagoje 1980 m. Kalbą žiūrėjo Juozas Mastilionis. Viršelį ir apilanką piešė Jonas Tričys. Spaudė "Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Knyga 688 psl., kaina — 7 dol., gaunama "Drauge".

Šioje knygoje skaitytojas ras įspūdingą dienoraštį lietuviškaitės, kuri pateko į raudonarmiečių apsupimą, kuri pati turėjo sunkius išgyvenimus besislapstydama ir kuri regėjo, ką raudonarmiečiai darė okupuotoje Vokietijoje. Čia atsiminimai lietuvių, kurie keliolika šimtų kilometrų traukėsi važiuodami per svečias šalis arkliais. Čia pasakojama vyrai, kurie išgyveno mirtinus pavojus, bėgdami jūra ar prasiverždami

pusnėmis nuklotais kalnais. Čia aprašomi išgyvenimai, krintant bomboms ar bėgant minų laukais, pavaizduojami prasiveržimai pro raudonarmiečių saugomą sieną, aprašytos kelionės bombarduojamose traukiniuose ir atskleidžiama, kad enkavedistai, mušdami vaiką, vertė šnipinėti motiną.

Jaunajai kartai šie liudijimai atskleis, ką išgyveno bėgdami nuo mirtino pavojaus jų tėvai, o istorijai bus pluoštas medžiagos, ką patyrė lietuvis, kruvina širdimi okupanto išblokštas iš tėvynės.

● Juozas Kralikauskas, PO ULTIMATUMO. Premijuotas romanas. Išleido Lietuviškos knygos klubas Chicagoje 1980 m. Viršelį piešė Marytė Barzdžiūtė. Spaudė "Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Knyga 188 psl., kaina — 6 dol., gaunama "Drauge".

kanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 8 dol.

Apie tikėjimo neaiškumus kalba Anicetas Tamošaitis, S. J.; II Vatikano susirinkimo nutarimų santrauką pateikia vysk. V. Brizgys. Daug ir kitos medžiagos įvairiomis temomis. Numeris iliustruotas S. Butkienės ir V. Švabienės dailės darbais.

● LAISKAI LIETUVIAMS, 1980 m. balandžio mėn., Nr. 4. Velykinis žurnalo numeris pradedamas J. Vaišnio, S. J. straipsniu "Prisikėlimas". Duodamas Ados Karvelytės eilėraščių puslapis. Anicetas Tamošaitis, S. J., ir toliau aiškina tikėjimo neaiškumus. Be kita ko, daug aktualijų pažeria ir įprastiniai skyriai: Šeima, Jaunimas, Knygos, Tėvynėje, Kal-

ba, Puslapis puošia Donato Slavicko nuotraukos.

● TECHNIKOS ŽODIS, 1980 m., Nr. 1. Vyr. redaktorius — V. Jautokas, 4859 S. Whipple St., Chicago, IL 60629. Tech. redaktorius — J. Slabokas. Administruoja A. Brazdžiūnas, 7980 R. 127 St., Palos Park, IL 60464. Prenumerata — 6 dol. metams, studentams — 2 dol.

Apie prof. Vytauto Klemo veiklą užsienyje rašo J. A. Bilėnas. Kaip atrodė Lietuva svečiui iš Amerikos 1930 metais? — apie tokią anglų kalba parašytą A. A. Sacks'o knygą rašo Jurgis Gimbutas. Kokie buvo ir kaip funkcionavo Lietuvos geležinkeliai, informuoja Jonas Papečys. Plati inžinierių ir architektų veiklos kronika.

NUOMONES IR PASTABOS

D. L. K. Vytauto žmonos

Spaudoje skaičiau, kad Chicagoje, Lietuvių istorijos draugijos susirinkime, buvo prisiminta D. L. K. Vytauto Didžiojo mirties 550 metų sukaktis. Tarp kitko, paskaitininkė Alicija Rūgytė ten teigė, kad Vytautas buvo vedęs tris kartus ir kiekvieną atvejį buvo vedęs rusę. Istorikų draugijos susirinkime, kaip atrodo, niekas to teigimo neneigė.

1944 m. iš Lietuvos gen. konsulato New Yorke pasikolines 1933 m. "Practies" II tomas, išleistas 1933 m. Kaune, verčia Petro Klimo rašinį apie Vytauto amžininko Gillebert de Lannoy dvi keliones į Lietuvą. Iš genealogijos atkask, kad prezidento Franklin Delano Roosevelt motina Sarah Delano buvo ano Gilleberto brolio Baudoino palikuonė, tikiną ALT vadovybe, kad ji mano vertimą išleisčių ir rankraščių įteiktų prezidentui. (Prezidentas rankraštį gavo prieš pat išvykdamas į Jaltos konferenciją). Tačiau susidūriau su Vytauto vedybine problema. Mat "Practies" II t., 94-157 psl., straipsnyje "Gillebert de Lannoy, dvi jo kelionės Lietuvon Vytauto Didžiojo laikais (1413-14 ir 1421 metais)", Klimas įtaigojo, kad Vytautas buvo vedęs tris kartus ir kiekvieną kartą rusę — rusių tarpe miedamas ir Julijoną.

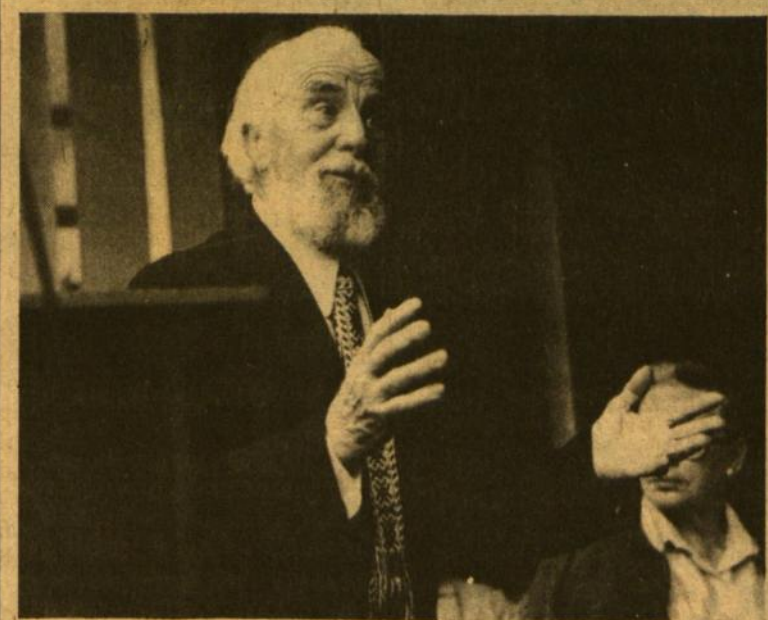
Tačiau to paties tomo 183-244 psl. Ignas Jonynas straipsnyje Vytauto šeimai rašė, kad Vytautas buvo vedęs dviem atvejais ir kiekvieną kartą vedė lietuvaitę. Būtent, jo pirmoji žmona, Ona iš Vėžiškų, buvo Sudimanto ir Agripinos (Alėnų kunigaikščio Jonno Algimantaičio žmonos) sesuo. Savo

skunde Ordinui "Dis ist Witoldes Sache" Vytautas rašė "mynes wybes swester hot Iwan Augenmunden son" ir 1384 m. Ordino raštuose Sudimanto vadinamas Vytauto "sanguineus, swoger, schwoger". Kai 1418 m. rugpj. 11 d. Ona mirė Trakuose ir buvo palaidota Vilniaus katedroje, Vytautas "po kelių mėnesių" vedė savo vėlonės žmonos sesers Agripinos ir bičiulio Jonno Algimantaičio dukrą Julijoną. Vilniaus vyskupas nesutiko, be popiežiaus leidimo, Vytautą sutuokti su artima giminate (paskalia Jogailos paskutiniosios žmonos Sofijos teta). Tačiau Gardine juodu sutuokė Brėslaujos (Wroclawo) vyskupas Jonas Kropilode. Anot Dlugošo, Julijona buvo augusi Kijeve, kurio vietininku buvo jos tėvas Jonas Algimantaitis, ir buvo išauginta stačiatike, ligi perėjo į katalikybę.

1945 metais, karo metu, išleistas Klimo veikalo vertime negalėjau atskleisti autorius, kalinamo kažkur Vokietijoje ar Lietuvoje. Tačiau veikale įdėjau savo buvusio mokytojo ir tiesioginio viršininko (URM Tautų Sąjungos ir Lenkijos skyriaus) Igno Jonyno versiją ir nurodžiau jį šaltiniu. "Encyclopedia Lituanica" ketvirtame tome Simas Sužiedėlis irgi panaudojo Jonyno versiją ir tai suminėjo šaltiniuose.

Lietuvių istorijos draugijai pirminkauje įžymus viduramžių laikų istorijos žinovas, prof. Juozas Jakštas. Tad reikia tikėti, kad tos draugijos leidiniuose patirsime tiesą apie Vytauto žmonų kiekį ir jų tautybę.

Dr. Kostas R. Jurgėla

Dail. Antanas Tamošaitis kalba Antano ir Anastazijos Tamošaičių knygos "Lithuanian National Costume" suktuvėse Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje, š. m. balandžio mėn. 18 d. Nuotr. V. Noreikos